

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยได้ดีที่สุด มีปรากฏอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศและมีลักษณะเด่นแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ วัฒนธรรมหลักของคนไทยส่วนใหญ่จะเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวนาไทย ทั้งนี้เนื่องด้วยการทำนาเป็นอาชีพหลักของคนไทยมาแต่อดีต จังหวัดน่านเป็นเขตวัฒนธรรมของล้านนาเขตหนึ่งที่มีประชาชนหลากหลายกลุ่มซึ่งดำรงชีวิตด้วยการทำนามาช้านาน ชาวไทลื้อเป็นชนเผ่าหนึ่งที่มาปักหลักสร้างถิ่นฐานกระจายไปตามอำเภอต่างๆ ทั้งจังหวัดน่าน มีประวัติความเป็นมา การอพยพ การปฏิสัมพันธ์กับประชากรกลุ่มอื่นมานับนาน

ชาวไทลื้อ เป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองพันนาทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มีอาณาเขตติดต่อกับเขตพงสาลีและหลวงน้ำทาของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทางตะวันตกเฉียงใต้ติดต่อกับจังหวัดเชียงคองของสหภาพพม่า ในสมัยโบราณ จีนเรียกสิบสองพันนาว่า “เซอลี่” ซึ่งเป็นเผ่าสกุลวดลายบนหน้าผากและเผ่าพื้นคำด้วยการกินหมาก(ลมูล จันทน์หอม . 2538 น. 30)

ในอดีตสิบสองพันนาและล้านนา มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมประชาชนมีการไปมาหาสู่กันเสมอการอพยพโยกย้ายถิ่นไม่เป็นปัญหาอุปสรรคทางด้านชาติพันธุ์แต่อย่างใด จึงปรากฏมีชาวลื้อทั้งจากสิบสองพันนาตอนใต้และตอนเหนือของลาวอพยพเข้าสู่เมืองน่านอยู่เสมอ ชาวลื้อเหล่านี้ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองน่านเป็นเวลาเกือบสองร้อยปี(รัตนพร เสรษฐกุล , น.1) และอยู่กระจายในอำเภอปัวหลายหมู่บ้าน ซึ่งต่างก็มีประเพณีปฏิบัติเป็นของตนเอง มีการธำรงรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนที่ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษทั้งด้านภาษาพูดและประเพณี พิธีกรรมต่างๆ พิธีที่ถือปฏิบัติกันอย่างสม่ำเสมอมาตลอด ได้แก่ พิธีสู่ขวัญ อันเป็นพิธีสำคัญที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับครอบครัวและบุคคลกับสังคม โดยเฉพาะในสังคมเกษตรกรรมซึ่งยึดระบบเครือญาติและระบบครอบครัวเป็นหลัก เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นกับคนในครอบครัวหรือสังคมนรอบตัว จึงนิยมจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญขึ้น เช่น สู่ขวัญนาคน สู่ขวัญคู่บ่าวสาว สู่ขวัญคนเจ็บไข้ และการสู่ขวัญในโอกาสพิเศษอื่นๆ เพื่อเป็นสิริมงคล เป็นการสร้างกำลังใจ ความเชื่อมั่นในการทำงาน การสู่ขวัญกรณีต่างๆ นี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่

ว่าทุกคนมีขวัญประจำตัวมาตั้งแต่เกิด หากมีความไม่ปกติ เช่น ตกใจ เสียใจ ย้ายถิ่นหรือคืนถิ่น ขวัญก็จะออกจากตัว เรียกว่าขวัญหาย จึงต้องมีพิธีเรียกขวัญ

จากการที่ยึดการทำงานเป็นอาชีพหลัก และในอดีตนั้นการทำงานต้องอาศัยแรงงานจากควาย จึงมีพิธีสู่ขวัญควาย สู่ขวัญข้าวเป็นประจำทุกปี ปัจจุบันชาวนาส่วนใหญ่ใช้รถไถนาแทนแรงงานควาย ทำให้ควายลดบทบาทลง ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรเริ่มถูกลบเลือนไป อย่างไรก็ตาม ยังพบว่ายังมีเกษตรกรชาวไทลื้อบางกลุ่มที่หมู่บ้านเกิด หมู่บ้านเฮี้ยและหมู่บ้านดินดก อำเภอปัว จังหวัดน่าน ที่ยังอาศัยแรงงานควายในการทำนาตามแบบบรรพบุรุษ และมีการประกอบพิธีสู่ขวัญควายกันอย่างเหนียวแน่น ปัจจุบันเห็นได้ชัดเจนว่าชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชนที่ยังยึดถือประเพณีการสู่ขวัญกันอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่พิธีสู่ขวัญบางอย่าง ชาวไทกลุ่มอื่นๆ เลิกปฏิบัติกันแล้ว การศึกษาชาวไทลื้อในจังหวัดน่านนั้น มีปรากฏในงานเขียนของนักวิชาการหลายท่านแต่ยังไม่มีใครศึกษาพิธีสู่ขวัญของชาวไทลื้ออย่างจริงจัง จึงเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาพิธีกรรมและบทสู่ขวัญของชาวไทลื้ออำเภอปัว จังหวัดน่าน

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทสู่ขวัญ บทบาทและหน้าที่ของพิธีสู่ขวัญในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อในอำเภอปัว จังหวัดน่าน

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ความรู้เรื่องการสู่ขวัญ เข้าใจลักษณะรูปแบบและเนื้อหาของบทสู่ขวัญของชาวไทลื้อ และเข้าใจ บทบาทหน้าที่ของพิธีสู่ขวัญที่มีต่อชุมชน

4. เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่ใช้เป็นแนวทางการศึกษาครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องขวัญ
2. เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไทลื้อ
3. เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคติชนวิทยา มานุษยวิทยา

1. เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องขวัญ

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องขวัญที่มีผู้รวบรวมไว้ส่วนใหญ่เป็นการอธิบายความหมายของขวัญตามรูปศัพท์ การแบ่งประเภทของขวัญและความเชื่อเรื่องขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ข้อมูลความรู้จากเอกสารงานสำรวจและงานวิจัยดังกล่าวสามารถจัดกลุ่ม ได้ดังนี้

1. กลุ่มที่ให้คำอธิบายความหมายของขวัญ

เอกสารที่ให้ความหมายของส่วนใหญ่กล่าวถึงขวัญใน 2 ลักษณะคือ ขวัญเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนเป็นนามธรรม และขวัญที่เป็นรูปธรรมซึ่งหมายถึงจุตรวมของผมหรือขน เอกสารดังกล่าวได้แก่ สารานุกรมไทยเล่ม 1 (2517 น. 320) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 น. 132) พจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (2533 น. 136) และสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือเล่ม 2 (2542 น. 553)

ความหมายของขวัญยังปรากฏในงานศึกษาอื่น ๆ เช่น ปรีชา พิณทอง (2534 น. 206) ศึกษาเรื่อง “ประเพณีโบราณไทยอีสาน” ให้ความหมายว่า นอกจากจะหมายถึงสิ่งที่ไม่มีความตัวตนแล้วคำว่ายอย่างหนึ่งหมายถึงผมหรือขน ที่ขึ้นเวียนเป็นก้นหอย เช่นเดียวกับงานศึกษาเรื่อง “ควายไทย : สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ผู้ถูกกลืน” ของเอี่ยม ทองดี (2534 น. 32) ที่ให้ความหมายขวัญควายว่าคือ ขนที่งอกวนเป็นก้นหอยตามส่วนต่างๆ ของร่างกายควายนอกจากนี้ในบทความเรื่อง “ขวัญ” ของวิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ (2537 น. 77) ให้ความหมายของคำว่าขวัญคือ ส่วนประกอบอันไม่มีตัวตนของมนุษย์ซึ่งมีความสำคัญมากเท่ากับส่วนประกอบที่มีตัวตนหรือร่างกายและจากงานศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมและประเพณีไทยพวน” ของโพธิ์ แชนล้าเจียก (2538 น. 142) ได้ให้ความหมายของขวัญว่าหมายถึงผมหรือขน ที่ขึ้นเวียนเป็นก้นหอย ซึ่งมีทั้งเวียนขวาและเวียนซ้ายซึ่งปกติจะปรากฏบนท้ายทอย

2. การแบ่งประเภทขวัญและพิธีสู่ขวัญ

งานศึกษาที่กล่าวถึงขวัญและพิธีสู่ขวัญแต่ละประเภทมีปรากฏในบทความเรื่อง “ขวัญและคำเรียกขวัญ” ของประคอง นิมมานเหมินท์ (2521 น. 110) ว่าขวัญที่ประจำในร่างกายคนเรามี 32 ขวัญแต่ในบทสู่ขวัญมีกล่าวถึงไม่ครบ 32 ในส่วนของคำสู่ขวัญนั้นจากบทความเรื่อง “คำสู่ขวัญ” ของ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2524) ได้กล่าวถึงคำสู่ขวัญของชาวอีสานหลายประเภทเช่น สู่ขวัญเมื่อกกรรม สู่ขวัญเด็กน้อย สู่ขวัญบ่าวสาวกินคอง สู่ขวัญข้าวขึ้นแล้ว สู่ขวัญควาย ฯลฯ

จากงานวิทยานิพนธ์ของกมลวรรณ สุ่มเจริญ (2531) ได้มีการวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาที่ปรากฏในคำสู่ขวัญคน คำสู่ขวัญคู่บ่าวสาว คำสู่ขวัญลูกแก้ว คำสู่ขวัญข้าว คำสู่ขวัญควายและคำสู่ขวัญช้าง

อมรา พงศาพิชญ์ (2537 น. 32) ได้แบ่งสิ่งที่ประกอบเป็นคนมี 2 อย่างคือ ชีวิตและรูปที่เห็นได้แต่เงา ๆ เมื่อคนตายไปสิ่งที่สองนั้นยังอยู่เรียกว่า วิญญาณผี (Ghost Soul) แต่เดิมภาษาไทยเรียกชีวิตว่ามึง เรียกวิญญาณว่าขวัญ เมื่อรวมกันเป็นมึงขวัญ

โพธิ์ แคมลาลาเจียก (2538) กล่าวถึงประเพณีสู่ขวัญของไทยพวนไว้หลายประเภท ได้แก่ สู่ขวัญผู้ที่เคารพ คู่แต่งงาน นาคกำลังจะบวช คนที่หายจากเจ็บไข้ หลีกเลี่ยงบุตรออกไฟ คนที่จะเดินทางไกล การขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญข้าว สู่ขวัญกลองข้าวเพื่อต่ออายุคนป่วย ฯลฯ

3. ความเชื่อเรื่องขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

แนวคิดความเชื่อเรื่องขวัญของคนไทในประเทศเพื่อนบ้านนั้น รัตนาพร เศรษฐกุล (2536 น. 42) กล่าวว่า ในกลุ่มชาวจังหวัดมุกดาหารก็มีการประกอบพิธีสู่ขวัญควายซึ่งเป็นสัตว์ที่เป็นกำลังสำคัญในการผลิตอาหารเลี้ยงครอบครัวและชุมชน โดยจะทำพิธีในวันขึ้น 6 ค่ำ

วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ (2537 น. 77) กล่าวว่า ขวัญเป็นสิ่งที่ยังคงมีอยู่ได้แม้ร่างกายเจ้าของขวัญจะตายไปแล้วก็ตาม ในประเทศอินเดีย จีนและเมียนมา ยังมีความเชื่อว่าเมื่อคนตายไปได้ 7 วัน ขวัญของผู้ตายจะพยายามกลับเข้าบ้าน อุบลรัตน์ พันธุมินท์ (2538 น.59) กล่าวว่าความเชื่อเรื่องขวัญ ไม่ใช่มีเฉพาะแต่ในประเทศไทยเท่านั้น ชาวไทในถิ่นอื่น เช่น ไทใหญ่ ลื้อ ลาว พม่า ก็มีคติความเชื่อเป็นทำนองเดียวกัน ในพม่าเชื่อว่าทุกคนมีขวัญ เรียกว่า “เล่ย์ยา” มีความหมายว่า “ผีเสื้อ” ประจำตนอยู่

ภททิยา ยิมเรวัต (2544 น.208) กล่าวถึงความเชื่อของชาวไทในสิบสองจุไทว่าคนเรามีขวัญทั้งหมด 80 ขวัญ โดยแบ่งเป็นขวัญอยู่ข้างหน้า 30 ขวัญ และอยู่ข้างหลัง 50 ขวัญในจำนวนขวัญทั้งหมดนี้จะมีขวัญใหญ่ขวัญหนึ่งอยู่กลางศีรษะ เรียกว่า “จอมขวัญ” โดยขวัญทั้งหมดนี้จะมีผีเป็นผี “อู่ม” ขวัญให้อยู่ในร่างกายของคนเรา

งานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องขวัญที่ได้ศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดของบทสู่ขวัญในด้านรูปแบบคำประพันธ์ เนื้อหา ตลอดจนแนวคิดค่านิยมอื่นๆ มีปรากฏในวิทยานิพนธ์หลายเล่ม แยกเป็นงานศึกษาประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. รูปแบบคำประพันธ์และฉันทลักษณ์

รูปแบบคำประพันธ์และฉันทลักษณ์ของบทสู่ขวัญได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทสู่ขวัญจากอำเภอตับแล จังหวัดอุดรดิตถ์” ของกสิกฤทธิ์ พันธุ์วิไล (2527) วิทยานิพนธ์เรื่อง “คำเรียกขวัญลูกแก้ว : การศึกษาด้านรูปแบบและเนื้อหา” ของนฤมล เรืองรังษี (2532) และจากงานวิเคราะห์ “พิธีสู่ขวัญคนไม่สบาย” ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์วรรณกรรมประกอบพิธีกรรมจากอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์” ของรัตนากรณ์ วงศ์ศิริ (2542) ซึ่งสรุปได้ว่า รูปแบบคำประพันธ์ของบทสู่ขวัญมีลักษณะเป็นร้อยและไม่วรรณคดีในแบบแผนฉันทลักษณ์

2. เนื้อหาของบทสູ່ขວຸ້ງและการคำเนินเรื่อง

นฤมล เรื่องรังษี (2532) กล่าวถึงเนื้อหาของคำเรียกขวัญลูกแก้วว่าส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาคล้ายกันแต่จะแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย มีการคำเนินเรื่อง แบ่งเป็น 3 ตอนคือ ตอนเกริ่นนำ ตอนบรรยายความและตอนลงท้าย ซึ่งในวิทยานิพนธ์ของศีกฤทธิ พันธ์วิไล (2527) ได้แบ่งย่อยออกเป็น 7 ตอน ได้แก่ บทพมุนมเทวดา บทประณามหรือบทไหว้ อารัมภบท บทเชิญขวัญ บทปลอบขวัญ บทกวาดเคราะห์ และบทให้พร

3. บทบาทและหน้าที่ของบทสູ່ขວຸ້ງ

การศึกษาบทบาทของพิธีสູ່ขວຸ້ງและพิธีกรรมอื่นที่มีต่อชุมชนปรากฏในวิทยานิพนธ์ของรัตนารณ วังศิริ (2542) และในวิทยานิพนธ์ของ ญาวินีย์ ศรีวงศ์ราช (2544) ได้กล่าวถึงบทบาทพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญของชาวล้านนา ศีกฤทธิ พันธ์วิไล (2527) สรุปไว้ว่า หัวใจของการสູ່ขວຸ້ງคือ ความมั่นคงทางจิตใจและการสอนจริยธรรม นอกจากนี้ นฤมล เรื่องรังษี (2532) ได้กล่าวถึงเนื้อหาของคำเรียกขวัญลูกแก้วว่าเป็นการเตรียมบุคคลให้พร้อมต่อการที่จะเปลี่ยนสภาพจากฆราวาสไปเป็นบรรพชิต ช่วยให้ผู้ศีกษามีการปรับตัวได้ดีขึ้น

4. ประเภทของบทสູ່ขວຸ້ງที่ศีกษา

บทสູ່ขວຸ້ງหรือคำเรียกขวัญที่ปรากฏในงานศีกษาที่กล่าวมาข้างต้นแยกเป็นประเภท ได้ดังต่อไปนี้

บทสູ່ขວຸ້ງที่เกี่ยวกับบุคคล ได้แก่บทสູ່ขວຸ້ງนาคหรือคำเรียกขวัญลูกแก้ว คำเรียกขวัญคู่บ่าวสาว คำเรียกขวัญผู้ป่วยหรือบทสູ່ขວຸ້ງคนเจ็บป่วย

บทสູ່ขວຸ້ງเกี่ยวกับ สัตว์ พืชและที่อยู่อาศัย ได้แก่ บทสູ່ขວຸ້ງช้าง บทสູ່ขວຸ້ງควาย บทสູ່ขວຸ້ງข้าวและบทสູ່ขວຸ້ງในการขึ้นเรือนใหม่

2. เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวไทลื้อ

ชาวไทลื้อได้อพยพโยกย้ายจากภูมิภาคในสิบสองพันนามาตามลำดับ จึงมีการศีกษาวัฒนธรรมและประเพณีตลอดจนประวัติความเป็นมาของชาวไทลื้อในแง่มุมต่างๆ ทั้งชาวไทลื้อในไทยและต่างประเทศ งานศีกษาเกี่ยวกับไทลื้อแยกเป็นกลุ่มๆ ได้ดังนี้

2.1 ไทลื้อในสิบสองพันนา

การศีกษาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ไทลื้อในสิบสองพันนาในอดีตนั้น เริ่มด้วยบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ไทยสิบสองพันนา” เมื่อ พ.ศ.2497 กล่าวถึงสภาพการปกครอง ภูมิประเทศ ประวัติและตำนานเมือง ชีวิตความเป็นอยู่ จารีตประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ

วรรณคดีไทลื้อ ภาษาและตัวอักษรไทลื้อ ตลอดจนการเปรียบเทียบอักษรไทลื้อกับอักษรไทย ปัจจุบัน นับเป็นหนังสือที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับไทลื้อในสิบสองปันนาได้ละเอียดชัดเจนเล่มหนึ่ง

จากนั้นการศึกษาไทลื้อในสิบสองปันนาได้หยุดชะงักไปเกือบ 30 ปี เนื่องจากนโยบายการเมืองระหว่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน การศึกษาด้านนี้ได้กลับฟื้นฟูก่อครั้งหลังจากการเสด็จเยือนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนครั้งที่ 2 ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เมื่อ พ.ศ.2528 ซึ่งทรงรวบรวมข้อมูลต่างๆ ไปเกี่ยวกับมณฑลยูนนาน เขตสิบสองปันนา บทความทางวิชาการ สุนทรพจน์ภาษาไตลื้อและไตเหนือ พุทธศาสนาในยูนนาน กำเนิดและวิวัฒนาการของอักษรไทย การเปลี่ยนแปลงเสียงในภาษาไทลื้อไว้ในหนังสือ “ยูนนาน” เมื่อ พ.ศ.2529

จากนั้นมาการศึกษาเกี่ยวกับไทลื้อในสิบสองปันนา ได้ขยายวงกว้างขึ้นมีการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนความรู้และการร่วมมือระหว่างนักวิชาการของไทยกับนักวิชาการจากสาธารณรัฐประชาชนจีน การประชุมสัมมนาทางวิชาการแต่ละครั้ง ปรากฏบทความและหนังสือออกมามากมาย มีรายละเอียดปลีกย่อยรวมทั้งข้อมูลใหม่ๆ เพิ่มขึ้น เช่น บทความเรื่อง “ดนตรีไทลื้อในสิบสองปันนา” (ประสิทธิ์ เลียวศิริพงศ์ 2535, น. 81 - 98) บทความเรื่อง “อาหารไทลื้อ” (วรพร บำบัด 2535 น. 113 - 124) บทความเรื่อง “การทอผ้าในมณฑลยูนนานยุคสมัย” (จู เปาเจียน 2535 , น. 125 - 134) และบทความเรื่อง “ความเชื่อของชาวไทลื้อสิบสองปันนา : ชีวิตนี้และชีวิตหลังความตาย” (เรณู อรรถาเมศร์ 2535 , น. 47 - 54) นอกจากนี้ยังมีบทความที่เกี่ยวกับการศึกษาดนตรีไทลื้อในสิบสองปันนา อาหารไทลื้อ การทอผ้า ความเชื่อของชาวไทลื้อ สัญลักษณ์ความเชื่อทางศาสนา ภาษาและวรรณกรรมไทลื้อ วัฒนธรรมและประเพณี สถานภาพการศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อ มีทั้งนักวิชาการของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และนักวิชาการของประเทศไทยให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับไทลื้อในสิบสองปันนาอีกหลายท่าน เช่น สมศักดิ์ สุวภาพ (2528), บรรจบ พันธุเมธา (2529), Hans Penth(2529), เฟซิง จินสิทธิ์(2535), ลมูล จันทน์หอม(2535), รัตนาพร เศรษฐกุล (2536) ชูลิพร วิมุกตานนท์(2539)และเจีย แยน จอง(2535) ทำให้มีผลงานการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2.2 ไทลื้อในล้านนา

เมื่อปี พ.ศ. 2526-2527 รัตนาพร เศรษฐกุล และคณะ ได้ศึกษาชาวไทลื้อที่ บ้านเมืองหลวง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้โครงการ “การสำรวจทางชาติพันธุ์ของชนเผ่าไทในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่” ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง วิทยาลัยครูลำปาง สหวิทยาลัยล้านนาได้ศึกษาหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดลำปาง กล่าวถึงประวัติความเป็นมา ชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี ความเชื่อ ภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนลักษณะทางสังคม ศูนย์วัฒนธรรม

จังหวัดในเขตภาคเหนือร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้รวบรวมบทความการประชุม สัมมนาสมัครสิ่งทอไทลื้อกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมในล้านนา พ.ศ.2535 หลังจากนั้นศูนย์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ร่วมกับหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู ได้รวบรวมเอกสารบทความ ความเชื่อและพิธีกรรม : ภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท พ.ศ.2537 มีบทความกล่าวถึง พิธีกรรม และความเชื่อไทลื้อ ของประจัน รักพงษ์ และ รัตนาพร เศรษฐกุล นอกจากนี้ยังมีการศึกษาชาวไทลื้อในบางพื้นที่เป็นการเฉพาะ ดังนี้

2.2.1 ไทลื้อในเชียงคำ

เมื่อปี ค.ศ.1965 ไมเคิล เอช. เมอร์แมน(Michael H.Moerman) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ โดยเขียนเป็นบทความลงใน American Anthropologist เรื่อง Ethnic identification in a complex civilization : Who are the Lue? และบทความในหนังสือ Southeast Asian Tribes , Minorities and Nations เรื่อง A minorities and its government : The Thai – Lue of Northern Thailand เมื่อ ค.ศ.1967 การศึกษาด้าน วรรณกรรมของไทลื้อเชียงคำนั้น ชำนาญ รอดเหตุภัย (2518) ได้รวบรวมวรรณกรรมประเภทนิทาน ที่เล่ากันมาโดยทางมุขปาฐะ เก็บข้อมูลจากชาวไทลื้อ 9 หมู่บ้าน ที่ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ในงานวิจัยเรื่อง “วรรณกรรมไทลื้อ” จากนั้นมา ชมรมล้านนาคดีร่วมกับวิทยาลัยครู เชียงใหม่ ได้ศึกษาชนเผ่าลื้อที่จังหวัดเชียงรายและพะเยา ได้รวบรวมบทความทางวิชาการไว้ใน หนังสือ “ไทลื้อ : เชียงคำ” เมื่อ พ.ศ.2529 มีบทความเกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรม ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนการละเล่นขับลื้อที่เชียงคำ โดยในส่วนของภาษาไทลื้อนั้น นันทริยา ลำเจียกเทศ ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นในเรื่องเสียงสระ และลักษณะเด่นในเรื่องการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์ของภาษาลื้อและภาษาของ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันเรื่องเสียงพยัญชนะ เสียงสระ และคำศัพท์ นอกจากนี้ ได้มีการศึกษาประวัติชาวไทลื้อเชียงคำโดย ไสว เชื้อสะอาด ได้รวบรวม ประวัติความเป็นมา ความเชื่อและประเพณีของชาวไทลื้อ หมู่บ้านธาตุ บ้านหย่วน บ้านแวน อำเภอเชียงคำไว้ในหนังสือ “ไทลื้อ - ล้านนา ถึงสิบสองปันนา” เมื่อ พ.ศ.2538

2.2.2 ไทลื้อในจังหวัดน่าน

เมื่อ พ.ศ.2529 ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล และคณะ ได้สำรวจเส้นทางหมู่บ้านไทลื้อ อำเภอเชียงของ-เชียงม่วน-น่าน ตามโครงการขอสันเทศล้านนาคดี ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำรวจหมู่บ้านคอนมูล บ้านหนองบัว อำเภอท่าวังผา วัดหนองแดง อำเภอ เชียงกลาง การศึกษาประวัติศาสตร์ไทลื้อจังหวัดน่าน ปรากฏในงานเขียนของหลายๆ ท่านรัตนาพร เศรษฐกุล เขียนบทความ “จากสิบสองปันนาสู่ ล้านนา : ชาวไทลื้อในจังหวัดน่าน” เมื่อปี พ.ศ.2536

และทำการวิจัยเรื่อง ชาวไทลื้อในจังหวัดน่าน พ.ศ. 2539 ชนัญ วงษ์วิภาค เขียนหนังสือเรื่อง “ชาวน่าน คนหนุ่มมาก และคนกลุ่มน้อยในเมืองน่าน” พ.ศ.2530 กล่าวถึงชาวไทลื้อซึ่งถือเป็นคนกลุ่มน้อย สมเจตน์ วิมลเกษม (2535) กล่าวถึงการอพยพและการตั้งถิ่นฐานของ ชุมชนไทลื้อในจังหวัดน่าน ในบทความ “ไทลื้อเมืองน่าน” ทางด้านประเพณี พิธีกรรมของชาวไทลื้อ เพรชัญ จินสิทธิ์ (2535) เขียนบทความเรื่อง “ประเพณีบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าหลวงเมืองลำ หมูบ้านหนองบัว อำเภอท่าวังพา จังหวัดน่าน” สำหรับผ้าทอของไทลื้อจังหวัดน่าน ทรงศักดิ์ ปรารักษ์พัฒนากุล (2535) เขียนบทความ “ผ้าทอของไทลื้อกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม” และบทความของ สมเจตน์ วิมลเกษม (2535) รวบรวมไว้ในเอกสารรวมบทความการประชุมสัมมนาตลาดสิ่งทอไทลื้อกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ในล้านนาเมื่อ พ.ศ.2535

2.2.3 ไทลื้อในอำเภอปัว

คณะนักศึกษาปริญญาโท สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา รุ่นที่ 1 มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ได้ศึกษาพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงช้างเผือกงาเขียวของชาวไทลื้อ บ้านร่องแง อำเภอปัว จังหวัดน่าน เมื่อ พ.ศ.2529 (เป็นเอกสารประกอบการประชุมสัมมนาในศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด เชียงใหม่.2535.) กล่าวถึงสภาพทั่วไปของบ้านร่องแง เรื่องราวของเจ้าหลวงช้างเผือกงาเขียว รายละเอียดของการประกอบพิธีบวงสรวง และให้ข้อสังเกตบางประการ

จากการสำรวจเอกสารดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการศึกษาเกี่ยวกับชาวไทลื้อ จังหวัดน่านว่ายังไม่มีปรากฏมากนัก โดยเฉพาะในอำเภอปัว มีการศึกษากันน้อย ทั้งๆที่มีประชากร ชาวไทลื้อกระจายอยู่ทั่วไป สถาปัตยกรรม ประเพณี พิธีกรรม ของไทลื้อหลายอย่างยังคงสืบทอด มาจนถึงปัจจุบัน สมควรที่จะศึกษาและอนุรักษ์ไว้

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางคติชนวิทยา มานุษยวิทยา และแนวทฤษฎีที่ใช้ศึกษา

3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางคติชนวิทยา

จากการศึกษาวิจัยเรื่องพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ของภาคเหนือ การศึกษาในแง่ความสัมพันธ์กับชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม ของ มาลี ไพรสัน (2531) ได้สรุปรูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ พิธีกรรมก่อนฤดูเพาะปลูก ได้แก่ พิธีไหว้ผีปู่ย่า ไหว้ผีฝ่าย แยกนา พิธีแห่นางแมวขอฝน พิธีกรรมปลาทูช่อน พิธีกรรมหลังการเพาะปลูก ได้แก่ มัคมือธไถ ทานก้วยสลาท พิธีกรรมหลังการเก็บเกี่ยว ได้แก่ พิธีไหว้เจ้าที่สวน เรียกขวัญข้าว ทานข้าวใหม่

จากการวิจัยรวบรวมพิธีกรรมและความเชื่อทางเกษตรในหมู่เกษตรกรเชียงใหม่

ของนรินทร์ชัย พัฒนพงศา และมณี พยอมยงค์ (2531) พบว่า มีพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาหลาย พิธี ได้แก่ การเลี้ยงผีฝ่าย หรือ ผีขุนน้ำ การแห่นา การขึ้นท้าวทั้งสี่ การส่งเครื่องสังเวยเพื่อกำจัด ศัตรูพืช การสู่ขวัญควาย การสู่ขวัญข้าว การทานข้าวจี๋ข้าวหลาม การนำข้าวใส่หลองหรือยุ้ง ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษารวบรวมพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมของ เดวิส ที่ได้กล่าว ถึง พิธีแห่นา การปักตาเหยี่ยว (ตาแหลว) พิธีสู่ขวัญควาย และพิธีสู่ขวัญข้าว (Richard B. Davis , 1994)

พิธีสู่ขวัญที่ปรากฏในงานวิจัยข้างต้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสามารถศึกษาข้อมูลอันเป็น ประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ คือ พิธีมัดมือธไธ พิธีเรียกขวัญข้าว ของมาลี ไพรสน พิธีสู่ขวัญควาย และพิธีสู่ขวัญข้าว ของ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา มณี พยอมยงค์ และ เดวิส โดยใช้เป็นแนวทางใน การศึกษาบทบาทของพิธีกรรมที่มีต่อชุมชนด้านต่างๆ

3.2 แนวทฤษฎีทางมานุษยวิทยา และคติชนวิทยา

การศึกษามโนทัศน์และพิธีสู่ขวัญของชาวไทลื้ออำเภอปัว อาศัยหลักการทางมานุษยวิทยาและ คติชนวิทยาเป็นแนวทาง คติชนวิทยาเป็นการศึกษาวิถีชีวิตพื้นบ้าน ว่าด้วยวิถีชีวิตตามประเพณีของ กลุ่มชน วิลเลียม จอห์น ธอมส์ นักอนุรักษนิยมชาวอังกฤษ ตั้งใจจะให้คำนี้หมายถึง เรื่องราว วิถี ชีวิต ประเพณีปรัมปรา สิ่งที่คนถือปฏิบัติ ความเชื่อและโศลกของชนชั้นสามัญ และมักจะเป็น กลุ่มชนที่ด้อยการศึกษาซึ่งจะมีวิถีทางการดำเนินชีวิตแตกต่างกับกลุ่มชนที่เจริญด้วยอารยธรรมแล้ว (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์, 2542 น. 25) จามพิศ สัตย์สงวน ได้ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการวิจัย ทางมานุษยวิทยา ไว้ว่า การวิจัยทางมานุษยวิทยา คือ การแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรม ทุกด้านของมนุษย์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่มีลักษณะเฉพาะ แตกต่างไปจากการวิจัยในสังคมศาสตร์ สาขาอื่นๆ นักมานุษยวิทยาส่วนมากได้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์มาจากการวิจัย สนามทางมานุษยวิทยา (Anthropological Fieldwork) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการวิจัยทางมานุษย วิทยา(จามพิศ สัตย์สงวน, 2535 น. 1) ใช้อธิบายงาน “ขวัญ” นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ใช้ทฤษฎี ต่างๆ หลายทฤษฎี ในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์และศึกษาวัฒนธรรม ทฤษฎีที่น่าสนใจที่จะ ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

ทฤษฎีการหน้าที่นิยม (Functionalism) ของมาลีนอฟสกี ความคิดหลักของทฤษฎีการ หน้าที่นิยม คือ วัฒนธรรมสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจาก ความต้องการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ ความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐาน ความต้องการจำเป็น ขั้นต่อมาหรือความต้องการด้านสังคม และความต้องการด้านจิตใจ การศึกษาวัฒนธรรมด้านหนึ่ง จะนำไปสู่การศึกษากระบวนการวัฒนธรรมทั้งหมด

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionalism) แรตคลิฟฟ์ บราวน์ ให้แนวคิดไว้ว่า โครงสร้างทางสังคม คือแบบแผนที่อยู่ได้นาน ประชากรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ส่วนมากงานของ แรตคลิฟฟ์ บราวน์ จะเน้นศึกษาระบบเครือญาติ เพราะคือหลักการจัดระเบียบสำคัญที่สุดในสังคมที่ไม่รู้หนังสือ

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ของไวท์ และสจ๊วต กรอบแนวคิดนี้มองวัฒนธรรมว่าเป็นการปรับตัวต่อปัญหาเบื้องต้นที่เกี่ยวกับการดำรงชีพและการผลิต พัฒนาการของวัฒนธรรมจะตามมาด้วยการเปลี่ยนแปลงในพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของประชากร การเพิ่มผลผลิต การมีความชำนาญเฉพาะอย่างทางเศรษฐกิจมากขึ้น

ทฤษฎีและแนวคิดของนักมานุษยวิทยาสำนักหน้าที่นิยมมีปรากฏในบทความ “ อิทธิพลของภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อความคงอยู่ของศาสนา ความเชื่อและพิธีทรงพระเนืองในงานวันเกิดพระปิ่นเกล้า ” ของอารณ อุกฤษณ์ (2531) ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวในการศึกษาวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของพิธีสู่ขวัญของชาวไทลื้อ โดยใช้ศึกษาถึงสาเหตุความจำเป็นของการจัดพิธีสู่ขวัญ ผลกระทบของพิธีกรรมที่มีต่อสังคมทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมส่วนรวมเพื่อเป็นข้อพิสูจน์ถึงความคงอยู่ของพิธีกรรมในสังคมชาวไทลื้ออำเภอปัวในปัจจุบัน

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่และเวลา

เก็บข้อมูลประเพณีการสู่ขวัญของชาวไทลื้อในหมู่บ้านเกิด บ้านเฮี้ย บ้านดินตอก อำเภอปัว จังหวัดน่าน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2543 ถึง เดือนพฤศจิกายน 2544

5.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

ศึกษาเนื้อหาของบทสู่ขวัญจากข้อมูลที่สืบทอดทางมุขปาฐะ และข้อมูลจากเอกสารภาษาล้านนา ข้อมูลที่ศึกษาได้แก่ พิธีสู่ขวัญนา, พิธีสู่ขวัญสามเณร, พิธีสู่ขวัญคู่บ่าวสาว, พิธีสู่ขวัญบุคคลที่จะจากถิ่น, พิธีสู่ขวัญคนเจ็บไข้, พิธีสู่ขวัญผู้ใหญ่บ้าน กรรมการ อาจารย์วัด, พิธีสู่ขวัญควาย และพิธีสู่ขวัญข้าว รวม 8 พิธี

บทสู่ขวัญและพิธีสู่ขวัญที่ศึกษานี้มีคำศัพท์ที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรมบางคำที่มีความหมายเฉพาะเป็นที่รับรู้ในหมู่ชาวไทลื้อและชุมชนใกล้เคียง ซึ่งอาจจะไม่เป็นที่รู้จักและรับรู้ความหมายแพร่หลายในชาวไทยกลุ่มอื่น ๆ จึงให้คำนิยามไว้ดังต่อไปนี้

6. คำนิยามศัพท์เฉพาะ

นาค หมายถึง เด็กผู้ชายที่เตรียมตัวจะบรรพชาเป็นสามเณร โดยโกนผมและนุ่งห่มด้วยผ้าสีขาวซึ่งบางคนเรียกว่า “ลูกแก้ว” อันมีความหมายเดียวกัน

พิธีสู่ขวัญนาค หมายถึง การประกอบพิธีสู่ขวัญให้เด็กผู้ชายที่เตรียมพร้อมที่จะบรรพชาเป็นสามเณร เรียกอีกอย่างว่าพิธีสู่ขวัญลูกแก้ว

พิธีสู่ขวัญสามเณร หมายถึง การประกอบพิธีสู่ขวัญให้แก่สามเณรที่บรรพชาหลายพรรษาจนกระทั่ง อายุครบ 20 ปี พร้อมทั้งจะเปลี่ยนฐานะขึ้นเป็นพระภิกษุ ชาวบ้านหรือคณะศรัทธาจึงประกอบพิธีอุปสมบทและจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญให้

ศรัทธาหรือคณะศรัทธา หมายถึง ที่ราษฎรหรือชาวบ้านแต่ละครอบครัว เป็นสมาชิกของหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งและมีส่วนร่วมในการประกอบศาสนกิจและกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้านคนอื่นๆ

ฆราวาส หมายถึง บุคคลที่ไม่ใช่นักบวช ได้แก่ชาวบ้านหรือผู้ครองเรือนทั่วไป

สมณเพศ หมายถึง สามเณร หรือ พระภิกษุ

พยาธิ หมายถึง การป่วยเจ็บไข้ อาการไม่สบายต่างๆ

มอบขวัญ คือ การยกหรือยื่นขันที่ใช้ในการประกอบพิธีสู่ขวัญพร้อมกับกล่าวคำมอบให้แก่บุคคล มีปฏิบัติใน 2 โอกาส ได้แก่ การมอบขันตั้งอาจารย์ให้แก่หมอมขวัญผู้ประกอบพิธี ก่อนจะเริ่มพิธีสู่ขวัญแต่ละครั้ง เรียกว่า “การอับขัน” การมอบขวัญบายศรีให้แก่ผู้รับการสู่ขวัญหลังเสร็จสิ้นพิธีสู่ขวัญ โดยหมอมขวัญและผู้อาวุโสที่มาร่วมพิธี มีการกล่าวคำมอบขวัญให้ผู้รับการสู่ขวัญพร้อมกันว่า “การมอบขวัญ”

หมอมขวัญ คือ ผู้ดำเนินการสวดหรือกล่าวท่องบทสู่ขวัญตามโอกาสต่าง ๆ

ผู้ช่วยหมอมขวัญ คือ ผู้อาวุโสที่มาช่วยอำนวยความสะดวกแก่หมอมขวัญผู้ประกอบพิธีในแต่ละขั้นตอนของพิธีสู่ขวัญ

อาจารย์วัด คือ ไวยาวัจกรของแต่ละหมู่บ้าน เป็นผู้ทำธุระแทนพระสงฆ์ ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและประกอบพิธีกรรมอื่นๆ ในหมู่บ้านตลอดจนทำหน้าที่หมอมขวัญ เป็นผู้มีความรู้ในพิธีกรรมที่มีผู้ปฏิบัติในชุมชนทุกประเภท

จ้ายัก เป็นขั้นตอนการป้อนเครื่องเสวยให้แก่ขวัญ โดยการใช้ข้าวเหนียวไปจิ้มอาหาร เช่น ไก่ต้ม ไข่ต้มหรือกล้วยสุก ทำเป็นคำๆ ใส่ลงในกระตังใบตองหรือภาชนะอื่นที่เตรียมไว้

ฟายน้ำหรือหยาดฟายน้ำ เป็นการป้อนน้ำให้ขวัญ โดยใช้ใบพลูจุ่มลงในน้ำดื่มที่เตรียมไว้ในแก้ว นำไปพรมหรือหยดลงในกระตังที่ใส่อาหารหรือเครื่องป้อน

ฟายเหล้า เป็นการป้อนเหล้าให้ขวัญในลักษณะเดียวกันกับการฟายน้ำ

7. วิธีการค้นคว้าและดำเนินการวิจัย

7.1 ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว

เริ่มจากปริญญานิพนธ์เรื่องบทพิสูจน์จากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยยึดต้นฉบับของอาจารย์ศีกฤทธิ พันธุ์วิไล มาถ่ายสำเนาเอกสารไว้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเนื่องจากมีเนื้อหากล่าวถึงบทพิสูจน์หลายประเภท จากนั้นศึกษาคำเรียกขวัญลูกแก้ว : การศึกษาด้านรูปแบบและเนื้อหาของนฤมิต เรื่องรังมีเพื่อหารายละเอียดเพิ่มเติม เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องขวัญฉบับอื่น ๆ ได้แก่ งานของรัตนภรณ์ วงศ์ศิริ เรื่องการวิเคราะห์วรรณกรรมประกอบพิธีกรรมจากอำเภอหล่มเก่า จังหวัด เพชรบูรณ์ วิทยานิพนธ์ของ ญาวิณีย์ ศรีวงศ์ราช เรื่องการศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาเรื่อง “ขวัญ” ในวรรณกรรมพิธีกรรม ถิ่นนา ตลอดจนงานวิจัยด้านคติชนวิทยาและมานุษยวิทยาอื่น ๆ

7.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารตัวเขียน

โดยติดตามสืบค้นจากหอขวัญและอาจารย์วัดบ้านเกิด บ้านเฮี้ย บ้านดินตลก เอกสารที่รวบรวมได้ส่วนใหญ่บันทึกด้วยอักษรธรรมภาษาล้านนาเป็นเอกสารพับสาและสมุด (สมุดฝรั่ง) รวม 17 เล่ม นำนมาปริวรรต เพื่อศึกษาข้อมูลทำให้พบว่าบทพิสูจน์หลายสำนวนมาจากต้นฉบับชุดเดียวกัน

7.3 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

โดยการสัมภาษณ์ผู้มีความรู้และผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการสู่ขวัญของชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล สัมภาษณ์กลุ่มย่อย แล้วบันทึกเสียงไว้ การศึกษาพิธีกรรมมีทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม โดยมีการบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และบันทึกวีดิทัศน์ ในบางพิธีที่หาดูได้ยาก (ได้แก่พิธีสู่ขวัญควาย และพิธีสู่ขวัญข้าว)

7.4 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จะนำมาศึกษาวิเคราะห์ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าเอกสารอ้างอิงต่าง ๆ

7.5 เรียบเรียง และนำเสนอผลการศึกษา

เรียบเรียงข้อมูลโดยการทำข้อมูลทั้งประเภทลายลักษณ์และประเภทมุขปาฐะมาจัดแบ่งข้อมูลตามลำดับเนื้อหา มีการนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับทราบข้อเสนอแนะ นำมาปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์โดยลำดับ

8. สถานที่ใช้ในการวิจัย

8.1 แหล่งข้อมูลภาคสนามได้แก่หมู่บ้านไทลื้อ 3 หมู่บ้าน ในอำเภอปัว จังหวัดน่าน คือ หมู่บ้านเก็ด บ้านเฮี้ยและบ้านดินตก

8.2 แหล่งค้นคว้าเอกสารในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้แก่ สำนักหอสมุด ห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์ ห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์ ห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์ และสถาบันวิจัยสังคม

8.3 แหล่งข้อมูลเอกสารจากหน่วยราชการในจังหวัดน่าน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน อำเภอปัว ที่ว่าการอำเภอปัว และองค์การบริหารส่วนตำบลศิลาแลง